

SZEMLE

VLADIMÍR SEGEŠ

OD RYTIERSTVA PO ŽOLDNIERSTVO

Stredoveké-vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko

(Ministerstvo Obrany Slovenskej Republiky, Bratislava, 2004. 263 o.)

Úttörő feladatra vállalkozott a szlovákiai Hadtörténeti Intézet (Pozsony) elismert kutatója, a témára vonatkozó számtalan publikáció szerzője, amikor a késő-középkori magyar hadügy összefoglalását tűzte ki célul *A lovagságtól a zsoldosságig. Középkori hadügy Magyarországon, különös tekintettel Szlovákiára* című kötetében.

A szerző merészsége elsősorban abban rejlik, hogy számos ígéretes előmunkát ellenére e feladat egészével még a magyarországi kollégák sem bírkóztak meg, s egy hasonló monográfia elkészítése a magyar hadtörténetírásnak is nagy adóssága. Másfelől szlovák historiográfiai szempontból is figyelemre méltó e könyv, hiszen a szlovákiai hadtörténetet, nagyon helyesen, már címében is a magyar királyság hadtörténelmén belül tárgyalja, helyezi el és értékeli.

A kötet szerkezetében az olvasói igényekhez és elvárásokhoz igazodik, azaz egyszerre kell megfelelnie a népszerűsítő és a tudományos igényeknek, ráadásul szlovák nyelven hasonló témájú korábbi eredményekre – a „Szlovákia hadtörténete” c. kézikönyv-sorozat első kötete kivételével – alig támaszkodhat. Így az első fejezetben általános bevezetés és áttekintés olvasható a középkori világról (tér, idő, mobilitás), Szlovákiának a magyar középkori királyságban elfoglalt szerepéről (demográfia, történeti éghajlat stb.), s egy bevezető az európai hadügy fejlődéséről, a hozzáférhető szakirodalom szinte teljessége alapján. A kötetnek egyébként mindvégig nagy előnye, hogy szerzője, nyelvi jártassága folytán, akadálytalanul használhatta a magyar és latin nyelvű szakirodalmat, a hazai oklevéltárakat és forráskiadás-sorozatokat. A kötet egyúttal történeti szövegyűjteményként is használható, mivel a legfontosabb forrásokat eredetiben, latin, vagy német nyelven a jegyzetekben

is közli. Mindezt pedig szerencsés kézzel egyécsítette a szlovák levéltárak páratlan eredeti középkori anyagával, ami kétségkívül még magyarországi szemmel is létjogosultságot ad egy különálló, a mai szlovákiai területre koncentráló vizsgálat elvégzéséhez. Korábban Iványi Béla is jórészt a mai szlovákiai levéltárak anyagára alapozva írta meg a magyar tüzérség történetét. Talán még annyit megjegyzés: a hazai szakirodalom Magyarországot, dalmáciai hódításai és igényei ellenére is, inkább a közép-európainak, kelet-közép-európainak, semmint dél-kelet európainak tekinti.

A szerző is kiemelkedően fontosnak tekinti a hadviselésre, országvédelemre vonatkozó hazai országos és városi törvényhozási emlékek elemzését és bemutatását. (mobilizálás, logisztika stb.). Nagyon fontos, hogy eközben, a legfrissebb hazai szakirodalom alapján, megkísérelje a sajátosan magyarországi társadalmi és hadszervezeti terminusok magyarázatát és értelmezését is. Joggal hívja fel a figyelmet Zsigmond és Mátyás katonai reformjainak jelentőségére, a városi törvényhozási emlékekre, illetve Verböczy Hármaskönyvének az Országos Széchényi Könyvtárban található szlovák (cseh) nyelvű fordítására. Természetesen a szerzőt is joggal izgatja, hogy a törvényi szabályozás és a valóság közötti viszony mennyiben lehetett ellentmondásos, valójában milyen forrásértéket tulajdoníthatunk a törvényeknek.

A harmadik fejezet alkotja a könyv gerincét: a középkori magyar hadtörténelem foglalatát a hadjáratok, a hadszervezet, a fegyverzet, a taktika és a stratégia vonatkozásában. A szerző szerencsésen hasznosítja az eddigi hadtörténelmi munkák eredményeit, s vonatkoztatja, alkalmazza azokat a mai szlovák területekre. Nem az ő hibája, hogy a magyarországi lovagrendek kutatása és radikális átértékelése,

elsősorban Hunyadi Zsoltnak köszönhetően,¹ még folyamatban van, vagy, hogy a kötetben nem említett és immár Károly Róbert korára teljes új Anjou-kori okmánytár tanulságait eddig még csak részben vette figyelembe a hazai hadtörténeti kutatás.

A fejezet értékes része a városok és királyi hatalom viszonyával, illetve a huszita korszakkal foglalkozó rész, amihez a szerző bőven talált szakirodalmat és forrásokat; a harcok súlypontja valóban a mai szlovák területekre esett. Kiemelt fontosságot tulajdonít a Mátyás-féle Fekete Seregnek, a korabeli zsoldosság és tüzéség fejlődésére vonatkozó forrásoknak. Ebben a vonatkozásban értékeli a bártfai, XV. század közepi katonai rendelkezéseket („Vormerck...und Straffung der ubertreter...”), ami e műfajban valóban a legrégebb magyarországi rendelkezés. E fejezet záró részében olvashatunk a magyarországi lovagság és lovagrendek jellemzőiről, ahol a Sárkányrendre vonatkozó legújabb kutatások közül csak az 1987-es Zsigmond-kiállítás katalógusára, és az ott összegyűjtött anyagra való hivatkozást hiányoljuk, miként nyilván helyhiány miatt nem nyílt mód a szlovákiai Szent László-faliképek és a lovagi kultúra, ill. a helyi társadalom kapcsolatának elemzésére.

Az utolsó fejezet tulajdonképpen szerves és logikus folytatása, egyúttal lezárása a kötetnek: a késő-középkori hadi események szlovákiai vonatkozásainak részletes kronológikus bemutatása a rozgonyi csatától, az 1451-es, a Losonc melletti Szentkirály erődjénél lezajlott csatán át egészen az 1525–1526-os besztarcebányai bányász-zavargásokig. Értelemszerűen ebben a fejezetben is értékes elemzések olvashatók a huszita betörések és harcok helyi történetéről, miközben kísérletet tesz azok hagyományos, jórészt még a szocialista korszakból származó, kizárólagosan pozitív megítélése átértékelésére.

A szerző művét igényes bibliográfia és névmutató zárja, amihez, a könnyebb használhatóság kedvéért, esetleg még járulhatott volna egy magyar és német helynév-konkordancia. Az olvasmányok közül valóban csak kevés fontos cím hiányolható, így pl. Kristó Gyula „Az Árpádok háborúi” című, már két kiadásban is megjelent műve, Szakály Ferencnek a Mohács emlékkönyvben magyarul,

¹ PhD disszertáció, CEU, Budapest, 2003., megjelentés alatt.

majd az Acta Orientaliában angolul is megjelent kitűnő írása a magyar-török harcok szakaszairól, Engel Pál rövid, de igen tanulságos írása az Anjou-kori hadviselésről,² vagy Süttyő Szilárd³ és Engel Pál⁴ írásai.

Rejtélyes, hogy miért nem említi a Zsigmond-kori oklevéltár 2003-ban megjelent legújabb kötetét. Meglehet, hogy hasznos lett volna, ha a magyar munkák idegen nyelvű mutációira is hivatkozik, (pl. Mályusz Elemér Zsigmond királya esetében stb., noha ugyanakkor több nyelven felveszi Contamine-t, de csak németül Benda – Fügedit), hiszen a magyarul nem olvasók számára ezek fontos támpontot jelenthetnének. Legalább egy hivatkozást megérdemelt volna minden idők legrészletesebb magyar hadtörténete, Bánlaki Breit munkája, amely immár CD-ROM-on is hozzáférhető (Fejér és Wenzel oklevélkiadásaiival, a Zsigmond-kori okmánytárak anyagával, a Corpus Iuris-szal együtt).

A bőségesen, és többnyire szerencsés kézzel választott illusztrációk is dicséretet érdemelnek, hiszen bő válogatásuk izgalmassá teszi az egyébként száraz elbeszélést. Ugyanakkor a forrás megjelölésével nyilván a képek történeti értékére is fény vetült volna, hiszen az 1440-es eseményekhez választott Szent Korona-kép bizony XVI. századi⁵

Az igényes, vonzó nyomdai előállításban megjelent kötet (tipográfiai talán csak a belső fül sikerületlen, és részben olvashatatlannak) közép-európai viszonylatban is fontos, s a magyar kutatók számára sem tanulságok nélküli. Különösen a magyar nyelvű hadtörténet-írás eredményeinek szlovákiai megismertetésével vállalt fontos kultúrmissziós szerepet. E kötetnek mind a magyarországi szerzőket mind a kiadókat arra kellene ösztönöznie, hogy a Kristó Gyula által megkezdett Árpád-kori és Anjou-kori háborúktól eljussanak a mohácsi csatáig.

Veszprémy László

² Adatok az Anjou-kori magyar hadseregről. In: *Analecta Mediaevalia* I. k. Szerk. Neumann Tibor. Budapest – Piliscsaba, 2001.

³ Anjou-Magyarország alkonya. 1-2. Szeged, 2003.

⁴ Magyarország és a török veszély Zsigmond korában. *Századok*, 128. 1994.

⁵ Bajor Állami Könyvtár, a Habsburg-ház krónikája, 1559.